

УДК: 811.161.2'367

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ “СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ” УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Зінаїда Бакум, Олександра Пальчикова

*Криворізький державний педагогічний університет
Kryvyi Rih State Pedagogical University
пр. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, 50086, Україна
zinabakum@gmail.com, apalchykova@ukr.net*

Бакум З., Пальчикова О. Формування ключової компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів старшої школи на уроках української мови

У статті порушено проблему навчання української мови на етапі узагальнення й систематизації знань із фразеології у старшій школі в умовах компетентнісної парадигми освіти. Акцентовано на формуванні ключових компетентностей, поміж яких “Спілкування іноземними мовами” посідає одне з чільних місць. Подано методичні рекомендації для розвитку означеної компетентності, що сприятиме: посиленню практичної спрямованості навчання фразеології; формуванню комунікативних умінь і навичок учнів на основі засвоєння фразеологічних категорій; використанню сталих сполук у процесі іншомовної діяльності тощо. Виокремлено фразеологічні одиниці, якими доцільно послуговуватися під час навчання української мови в тісному взаємозв’язку з англійською. Презентовані методичні напрацювання передбачають роботу над усвідомленням ролі фразеологізмів у відображенні національно-культурних особливостей, розмаїття культурних і мовних картин світу.

Ключові слова: ключові компетентності, спілкування іноземними мовами, уроки української мови, учні старшої школи, навчання фразеології, фразеологізми.

Bakum Z. Palchykova O. Formation of a key competence “Communication in foreign languages” of high school students in Ukrainian language lessons

The article raises a problem of teaching high school students the Ukrainian language (through the example of phraseology) within the framework of competence-based education paradigm. It focuses on the formation of key competencies, among which “Communication in foreign languages” holds pride of place, includes the ability to appropriately understand an utterance made in foreign language, to make assumptions and interpret concepts, thoughts, feelings, facts, views in oral and written form (by means of listening, speaking, reading, and writing) in a wide range of social and cultural contexts.

The paper analyzes legislative and regulatory groundwork, educational and methodological assistance within the linguo-didactic category under study. It provides instructional guidelines on formation of high school students' key competence "Communication in foreign languages", which will facilitate increase in practical focusing on teaching phraseology, formation of school students' communicative competence based on digesting phraseological categories, use of set expressions in the course of foreign language activity. There were defined the phraseological units which are worth using while teaching the Ukrainian language in complex relationship with English. The methodology created involves work on awareness of the role of phraseological units in reflection of national-cultural peculiarities, which helps place school students' greater focus on diversity of cultural and linguistic worldimage.

Key words: key competencies, communication in foreign languages, Ukrainian language lessons, high school students, phraseology teaching, phraseological units.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. У сучасних умовах утвердження компетентнісної освітньої парадигми зростає увага до особистісного компонента. Відповідно до Програми з української мови для загальноосвітніх закладів [Ukrainska mova / Українська мова 2017] мета навчання в школі полягає у формуванні компетентного мовця, національно свідомої, духовно багаті мовної особистості. Мовна освіта набуває дослідницького та практично спрямованого змісту, що зорієнтовує методичну науку на пошуки нових ідей, пов'язаних не лише з усвідомленням учнями явищ та одиниць української мови, а й практичним послуговуванням ними в усіх сферах життя. Водночас однією з вимог сучасності є володіння особистістю кількома мовами. У "Проекті державного стандарту базової середньої освіти" зазначено, що мовно-літературна освітня галузь охоплює українську мову, <...>, іншомовну освіту <...> задля духовного, культурного і національного самовираження, користування ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвитку мовленнєво-творчих здібностей тощо [Proiekt / Проект 2019].

Логічним, з огляду на сказане, є обґрунтування у змісті Концепції "Нова українська школа" низки ключових компетентностей, формування яких допомагає учням забезпечити здатність застосовувати здобуті знання, уміння й

навички не лише в школі, а й за її межами в усіх сферах життєдіяльності. Одне з чільних місць поміж ключових компетентностей посідає “Спілкування іноземними мовами. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) в широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування” [Kontseptsiia / Концепція 2016].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Студіювання наукових джерел дає підстави стверджувати, що порушену проблему лінгводидакти з’ясовують із різних позицій: компетентнісна парадигма в мовній освіті [Omelchuk / Омельчук 2019]; формування ключових та предметної компетентностей у навчанні української мови [Pentyliuk / Пентиліук 2011; Bakum / Бакум 2018]; формування ключової компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів [Horoshkin / Горошкін 2019; Bakum / Бакум 2019]; особливості методики навчання української мови в старшій школі [Karaman / Караман 2000; Horoshkina / Горошкіна 2008]; методика навчання фразеології на компетентнісній основі [Hreb / Греб 2015]. Проте на сьогодні невелика кількість досліджень, присвячених формуванню означеної компетентності під час навчання фразеології в старшій школі, що призводить до прогалин у практиці навчання, невітишних освітніх результатів (недостатній рівень володіння мовою (державною та іноземною): обмежує можливості комуніканта, якщо виникає така потреба, інтегруватися в іншомовне суспільство; створює некомфортні умови нашим співвітчизникам, які проживають за кордоном, задовольняти національно-культурні й мовні потреби (навчання українською мовою та володіння нею). Окрім того, негативно впливає на якість змісту сучасних підручників, посібників, довідникової та іншої навчальної літератури тощо.

Мета наукової розвідки: обґрунтування методики формування ключової компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів старшої школи під час навчання фразеології на уроках української мови.

Засадничі завдання: на підставі аналізу наукових досліджень з'ясувати ключові позиції методики формування ключової компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів старшої школи під час узагальнення та систематизації знань з української мови (на прикладі матеріалу з фразеології); розробити методичні вказівки, які сприятимуть практичній спрямованості навчання фразеології, формуванню комунікативної компетентності учнів старшої школи на основі засвоєння фразеологічних категорій, використання їх у процесі іншомовної діяльності; домогтися усвідомлення учнями того, що фразеологізми яскраво відображають національно-культурні особливості, розмаїття культурних і мовних картин світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. З урахуванням вимог, висунутих у проаналізованих вище нормативно-правових актах, автори навчальної програми “Українська мова. Для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10–11 класи. Рівень стандарту” [Ukrainska mova / Українська мова 2018] визначають низку завдань, які необхідно розв’язати в процесі узагальнення та систематизації знань з української мови: формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, системи загальнолюдських, національних, особистісних ціннісних орієнтирів; навчання засобами мови пізнавати світ, облаштовувати гармонійне співіснування в ньому, зберігати й передавати культурні набуток, виражати емоції й почуття, розв’язувати життєві проблеми; формування мовленнєвої культури, раціональної мовленнєвої поведінки; розвиток логічного і критичного мислення, творчої уяви; формування мовного смаку, мовного чуття і мовної стійкості, сприяння усвідомленню краси й естетики української мови. Саме в старшій школі випускник повинен оволодіти низкою ключових компетентностей – здатностей, яких набуває кожен учень як суб’єкт навчально-виховного процесу для самовизначення, загального розвитку й самореалізації.

Формування компетентності “Спілкування іноземними мовами” (готовність (здатність) реалізовувати різноманітні комунікативні наміри в широкому діапазоні особистісних, соціальних і культурних контекстів) має системний характер. На

завершальному етапі навчання української мови старшокласник повинен розуміти інформацію іноземною мовою, сприймати й аналізувати іншомовні тексти задля здобуття необхідної інформації, висловлювати свої погляди, почуття, емоції, взаємодіяти з навколишніми, використовуючи, у разі потреби, іноземну мову. Благодатним матеріалом для такої роботи є повторення, поглиблення, узагальнення та систематизація знань із фразеології, адже саме у фразеологізмах “акумуляовано культуру народу, мудрість багатьох поколінь, відбито особливості історії, культури, побуту народу, створено підґрунтя для того, щоб замислитися над іншими культурами й цінностями” [Uzhchenko / Ужченко 2007 : 411]. Добірنا національна фразеологія – “душа кожної мови, сильно її красить і збагачує”, – зазначав І. Огієнко [Ohiienko / Огієнко 2001 : 15]. Не можна опанувати мову, не оволодівши фразеологією, у якій відображено національні особливості народу, його самобутність. До того ж неабиякі труднощі виникають під час перекладу (добирання, трансформування) фразеологізмів задля використання їх у процесі оволодіння іноземною мовою, оскільки доволі складно розпізнати сталі вирази, урахувати національну специфіку їх, стилістичне забарвлення, “у фразеологізмах часто міститься метафоричний елемент, <...> їх не можна перекладати дослівно, <...> у багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення, <...> фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові тощо [Bondarenko / Бондаренко 2011 : 271–277].

Робота над фразеологією повинна здійснюватися наскрізно, упродовж опрацювання всіх розділів, визначених змістом мовної освіти. Аналіз програми з української мови уможливорює ілюстрування наступності під час формування компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів старшої школи. Так, у мовній змістовій лінії чинної програми з української мови (10 клас) визначено теми: “Основні групи фразеологізмів, багатозначність, синонімія й антонімія фразеологізмів”; “Уживання слів у фразеологізмах відповідно до їхнього стилістичного забарвлення”. Щодо мовленнєвої та соціокультурної змістових ліній, то в них ідеться про

фразеологічне багатство творів, передбачено з'ясування проблеми, пов'язаної з повагою до національно-культурних цінностей інших народів.

У знаннєвому компоненті висунуто низку вимог до навчання фразеології (учень / учениця: визначає роль і доцільність використання фразеологічних засобів мови, стилістичну функцію їх; доречно вживає їх у тексті відповідно до стилістичного забарвлення; організовує свою діяльність (мотивує, ставить цілі, планує, прогнозує, контролює, здійснює рефлексію, коригує); працює в групі й набуває досвіду такої роботи; оцінює власне й чуже мовлення з погляду точного, й виразного слововживання; практично засвоює морально-етичні й психологічні принципи спілкування і співпраці; формулює міркування й пропозиції щодо гармонізації спілкування). Вимоги, поставлені в ціннісному компоненті: учні виявляють у текстах та обґрунтовують особистісні й загальнолюдські цінності; висловлюють власне розуміння цінностей; демонструють повагу до себе й інших, добираючи і вживаючи потрібні слова. У змісті емоційного компонента програми йдеться про вміння виражати адекватні почуття і враження від почутого й прочитаного, керувати почуттями відповідно до обставин. Демонструвати на уроках активність, ініціативність, відповідальність, комунікабельність, уміння налагоджувати стосунки під час групової діяльності – умова поведінкового компонента.

Усі означені програмові завдання потрібно реалізовувати під час навчання української мови загалом і фразеології зокрема. Відповідно, зміст уроку української мови, на якому вчитель ставить за мету сформувати ключову компетентність “Спілкування іноземними мовами”, ознайомити учнів із багатством фразеології рідної та інших мов, навчити розпізнавати сталі вирази, урахувати національну специфіку їх, стилістичне забарвлення, формувати вміння ретельно добирати відповідники до того чи того фразеологізму з іншої мови (трансформувати), використовувати означені явища у власному мовленні тощо, має характеризуватися потужним мотиваційним етапом, аби кожний старшокласник усвідомив

передовсім практичну значущість запропонованого мовного матеріалу. Роль навчальної мотивації в організації уроку важко переоцінити, оскільки в нинішніх умовах збільшується кількість учнів з відсутністю мотивів до отримання якісної освіти.

На цьому етапі вчителеві необхідно переконати старшокласників, що фразеологічні одиниці мають місце не лише в художніх творах чи засобах масової інформації. Сучасна молодь у повсякденному спілкуванні також доволі часто послуговується ідіомами, прислів'ями, приказками, завдяки чому мовлення стає оригінальним, свіжим, експресивним, влучним, образним, переконливим. Окрім того, розширення сфери застосування української мови молоддю є невід'ємним елементом національно-патріотичного виховання.

Для підтвердження сказаного доцільно апелювати до позиції випускниці Національного університету імені Тараса Шевченка Ольги Шарко, яка закликає своїх однолітків оперувати такими сталими сполюками: *дослухатися до камертону власної душі – дослухатися до себе; пуста здибанка слів – беззмстовна, пуста розмова; в абстрактній схемі з голою статистикою – без усвідомлення причин і наслідків, нелогічно, хаотично; мовний мішанець – суржик; потурати смакам докільля – втрачати індивідуальність; проростає насіння з чийхось творчих зусиль – чиясь праця має позитивні результати; підступитися до певних висот – дорости до певного рівня; структурна домінанта в переплетенні взаємовпливів – рушійний чинник.*

Необхідно разом з учнями витлумачити подані фразеологізми і дійти висновку, що це – справжні “перлини” (твердження І. Огієнка), які прикрасять мовлення будь-якого комуніканта.

Наступний етап уроку – актуалізація опорних знань, умінь і навичок (передбачає: визначення рівня отриманих раніше знань про фразеологію як науку та фразеологізми як усталені, стійкі, фіксовані конструкції, словосполучення чи речення; актуалізацію знань, умінь та навичок учнів для вибудовування нового способу дій; підготовку мислення до проектувальної роботи; формування умінь пов'язувати різноманітні наукові

факти в складники певної системи; уміння узагальнювати, систематизувати набуті раніше знання, навички тощо). На цьому етапі варто розглянути дефініції, пов'язані з фразеологією та фразеологізмами, обґрунтувати особливості означеної мовної одиниці: *фразеологія* (гр. *phrasis* – “вираз, зворот”, *logos* – “слово, вчення”) – сукупність фразеологізмів певної мови, розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (М. Алефіренко, І. Арнольд, Д. Баранник); *фразеологізми* – усі словосполучення, які виникають у пам'яті як готові одиниці мови, а не утворюються в процесі спілкування (ідіоми, крилаті вирази, термінологічні вирази, прислів'я, приказки) (М. Шанський); *фразеологізми* – семантично зв'язані словосполучення, на відміну від схожих із ними за формою синтаксичних структур, не створюються відповідно до загальних закономірностей вибору й комбінації слів під час організації висловлення, а відтворюються в мовленні у фіксованому вигляді (В. Телія).

Важливим елементом на уроці є актуалізація знань про ознаки фразеологізмів: 1) усталена, стійка, фіксована конструкція словосполучення чи речення (*збирати вершки, святая святих, як сіль землі, хто народився вовком, тому лисицею не бути*); 2) слова, які є компонентами фразеологізмів, втрачають своє значення і всі разом виражають одне лексичне значення: *наріжний камінь* (основа); *Юдин поцілунок* (зрада); *хоч греблю гати* (багато); *повертатися на круги своя* (повторюватися); *змотувати вудки* (завершувати); *не відходячи від каси* (відразу); 3) можуть формуватися в синонімічні ряди (наприклад, про ледарювання можна сказати кількома фразеологізмами: *лежня справляти, собак ганяти, баглаї годувати, боки відлежувати, ні за холодну воду*; 4) надають тексту певного стилістичного забарвлення (*Вона не загляда у табель рангів На суднім рубежі. Для неї всі однакової міти – Король чи старець, щедрий чи скупий – Вона – остання справедливість світу, Яку ніколи в світі не купить: Ні фарисею, що служив мамоні, І Україну гнув на свій копил. Ні злодію державному в законі, Що навіть Зевса з челяддю купив*) (Б. Олійник).

Під час актуалізації поданих відомостей можна використати різноманітні прийоми: 1) асоціативний ряд (учні згадують і називають асоціації, які викликає тема уроку: емоції, спогади, почуття, образи, ідеї); 2) тестування різних типів; 3) дидактичні ігри; 4) заплановані помилки тощо. Завдання учнів на означеному етапі полягає передовсім у тому, аби встановити рівень власних знань, умінь і навичок, усвідомити помилки, які виявилися під час виконання первинних завдань із фразеології. Після з'ясування поняття “фразеологізм”, розгляду ознак доречно вести мову про основні способи перекладу. Для цього доцільно подати науково-навчальний текст, який О. Андрієць витлумачує як писемне або усне висловлення науково-навчального стилю, що містить пізнавальну наукову інформацію загальнонаукового та фахового характеру [Andriets / Андрієць 2016].

Способи перекладу (трансформації) фразеологізмів

Фразеологічний еквівалент. Такі образні фразеологізми в рідній мові, які повністю відповідають за змістом англійському фразеологізмові й ґрунтуються на одному з ним образі, перекладаються за допомогою еквівалентів (інтернаціональні вирази, що мають біблійно-міфологічний чи літературний характер). Наприклад: *an old dog will learn no new tricks* – *старого пса новим фокусам не навчиш*; *strike while the iron is hot* – *куй залізо, доки гаряче*.

Фразеологічні аналоги. Кількість образних фразеологізмів, які збігаються за змістом і образністю в англійській та рідній мовах, порівняно невелика. Зазвичай перекладач використовує український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але, який ґрунтується на іншому образі. Наприклад: *absence makes the heart grow fonder* – *відстань посилює почуття*; *the leopard cannot change his spots* – *кивкого дерева не виправши // горбатого могила виправить // з чорного кота білого не зробиши*.

Калькування або дослівний переклад. Іноді перекладач, аби зберегти образність оригіналу, який не має ні еквіваленту, ні аналогу в рідній мові, удається до дослівної передачі образу в іноземній фразеології. Такий спосіб може бути застосований тоді, коли в результаті калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається українським читачем та не створює

враження непридатності загальноприйнятим нормам української мови. Наприклад: *little pitchers have long ears* – у маленьких глечиків великі вушка; *one swallow does not make a summer* – одна ластівка літа не робить (образ зрозумілий, метафоричне, переносне значення виходить із прямого значення).

Іноді за дослівного перекладу використовують вставні слова (як говориться, як кажуть) ніби підкреслюють, що іноземна фраза подана дослівно. Дослівний переклад не є фразеологічним перекладом, бо він не використовує готові фразеологічні одиниці, які є в мові перекладу, а щоразу створює новий образний зворот, чужий рідній мові, хоча і зрозумілий.

Описовий переклад. Якщо англійський фразеологізм не має аналога в рідній мові або еквіваленту, а дослівний переклад міг би привести до малозрозумілого буквалізму, перекладачеві необхідно відмовитися від передачі образності та використовувати описовий переклад – із поясненням змісту фразеологічної одиниці за допомогою вільного сполучення слів. Наприклад: *one man's meat is another man's poison* – про смаки не сперечаються; *to sleep like a log* – спати без задніх ніг. Контекстуальні зміни полягають у тому, що перекладач намагається знайти таку українську фразеологічну одиницю, яка, хоч і не відповідає за значенням англійському фразеологізмові, достатньо точно передає його зміст у конкретному контексті. Наприклад: *ask no questions and you will be told no lies* – багато будеш знати, швидко поспієш; *don't trouble trouble until trouble troubles you* – не буди лиха, доки воно тихо (за О. Бондаренко, О. Радзівською).

Роботу над інформацією, отриманою з тексту, потрібно продовжити на наступному етапі уроку – застосування засвоєної системи знань для пояснення нових фактів та виконання завдань, – який необхідно організовувати з урахуванням того, що учні повинні застосувати знання в нових умовах, на практиці. На цьому етапі формується низка важливих умінь: знаходити інформацію, структурувати знання, здійснювати самоконтроль і корекцію власних навчальних дій, співпрацювати з учителем і однокласниками, створювати висловлення, здійснювати самооцінку й самоаналіз тощо.

Наприклад: Зіставте переклад українсько-англійських фразеологізмів. Поясніть їх значення. Які з них перекладаються однаково, а які різняться?

Compare the translation of Ukrainian and English fixed phrases. Which of them are translated similarly / differently?

Зразок:

Брати себе в руки. – Pull oneself together. Речення різняться за змістом. Pull oneself together – дослівно: тягнути себе разом.

Опускати руки – lose heart; сидіти склавши руки – twiddle one's thumbs; голод – найкраща приправа – hunger is the best sauce; in the dead of night – у глуху ніч; mind your p's and q's – слідкуй за тим, що говориш; roll with the punches – виявляти гнучкість; beware of Greeks bearing gifts – бійся данайців, що дари приносять; roll one's eyes – заковувати очі; jump the queue – проходити без черги; shake a leg! – лети стрімголов!

Ефективною є вправа, під час виконання якої пропонується дібрати до українських фразеологізмів англійські відповідники, наприклад: людина, яка має великий життєвий досвід, багато пережила і бачила (*бачив і горох і сочевицю; бував на коні й під конем; бував на воді й під водою; бував на покуті й під покуттям; знає, що кий, що палиця; не з одного колодязя воду пив; пройшов і Крим, і Рим; перейшов крізь сито й решето*).

Важливим завданням під час засвоєння фразеологізмів є формування в учнів навичок розрізнення і правильного вживання сталих конструкцій з неоднаковим стилістичним забарвленням, розуміння контекстуальної зумовленості їх.

Так, ключове місце в британській культурі відведено кухні, а одним із найвідоміших атрибутів сніданку є бекон, що зазвичай подають із яйцями та ковбасками. Відтак фраза *bring home the bacon* (досл. *приносити додому бекон*) має кілька варіантів перекладу: *досягти успіху / заробляти на хліб із маслом / бути годувальником сім'ї*. Витоки ідіоми сягають XII століття та пов'язані з традицією нагородження “половинкою” бекону (половина свині туші) тих пар, які можуть присягнутися, що не сперечалися протягом року і одного дня. Походження фразеологізму ґрунтується на історії місцевої пари, яка в 1104 році вразила пастора своєю шлюбною

відданістю настільки, що він нагородив їх означеним призом. Сьогодні традиція проходить один раз на чотири роки у місті Грейт-Данмоу (Велика Британія), де пари демонструють глибоку прихильність одне одному та змагаються за нагороду [The Phrase Finder / Тезаурус]. Отже, бекон здавна був символом достатку, бо сніданок з беконом міг дозволити собі не кожен британець; нині асоціюється з обсягом коштів, необхідних для забезпечення заможного життя.

Загальновідомо, що погода у Великій Британії непередбачувана, мінлива та дощова, що вплинуло на формування таких рис характеру британців, як урівноваженість, стриманість, іронічне ставлення до навколишніх подій і вчинків, та знайшло відображення у мовній картині світу. Фразеологізм *to keep money for a rainy day* (досл. *зберегти гроші для дощового дня*) означає *відкладати гроші на “чорний день”* та сягає середини 1500-х років, коли його було вперше згадано в італійській п'єсі А. Грацині *La Spiritata* (Одержима). Пізніше твір було перекладено на англійську мову і перейменовано в *Bugbears* (Хобгобліни): *Wold he haue me kepe nothing against a raynye day? (Would he have me keep nothing for a rainy day? – Він доручив би мені нічого не відкладати на “чорний день”?)*. Отже, словосполучення *rainy day* (досл. *дощовий день*, в перекладі “чорний день”) асоціюється зі скрутними погодними умовами, хмарним небом, а фразу *to keep money for a rainy day* вживають, коли ситуація вимагає збереження коштів та витрати їх у разі нагальної потреби [Rogers / Роджерс 1992].

На сучасному уроці української мови необхідно створювати ситуації, максимально наближені до реального процесу спілкування. Тому на етапі застосування засвоєної системи знань для пояснення нових фактів та виконання завдань доцільно використати навчальний діалог, мета якого полягає не лише в засвоєнні мовних одиниць, фактичного матеріалу чи виконанні певних запланованих дій, а й у пошукові нового. Саме цим можна пояснити апелювання до навчального діалогу як до ефективного засобу, що спонукає до творчої роботи. Завдяки діалогу формується комунікативна компетентність старшокласника.

Завдання для першої групи.

Продовжте діалог. Використовуйте подані фразеологізми.

Учень А: Уявіть, що Ви – журналіст і берете інтерв'ю в абітурієнта університету. Запитайте, що майбутньому студентові необхідно зробити для успішного вступу до вишу; на які проблеми він / вона може натрапити.

Учень Б: Ви – абітурієнт. Розкажіть про важливі кроки для вступу, на чому треба акцентувати увагу, які труднощі можуть виникнути.

Фразеологізми: *входити в колію, давати зелену вулицю, на всіх парах, пливати за течією, тримати курс, кинути якір, рятівне коло, натискати на всі педалі.*

Початок діалогу

Журналіст: *Добрий день. Я журналіст телеканалу. Хочу взяти у вас інтерв'ю про ваші подальші плани. Куди Ви тримаєте курс, коли завершите навчання в гімназії?*

Учень: *Я обираю мови. Хочу **кинути якір** на факультеті філології...*

Завдання для другої групи.

Continue the dialogue. Use the phraseological units given below.

Student A: Imagine you've worked hard on the presentation, but suddenly during the lesson you discover that your deskmate has stolen your material and now you lack the information to share. Explain to your teacher that all the ideas considered by your deskmate are yours, provide a proof.

Student B: Imagine you're a teacher. One of the best students appears to be unprepared for the lesson. Ask him / her what happened.

Phraseological units: *to burn the candle at both ends, to play hooky, to put one's thinking cap on, to sail through, a walk in the park, to make one's blood boil, to bring someone up to speed, to clear the air.*

The beginning of the dialogue

Teacher: *I'd like to know why you aren't ready today. I know that for you to prepare a presentation is **a walk in the park**.*

Student: *I'm so sorry, I want **to clear the air**...*

Довідка для учня

to burn the candle at both ends – всю ніч не спати;

to play hooky – пропускати уроки без поважної причини;

to put one's thinking cap on – серйозно обдумати щось;

to sail through something – досягти успіху;

a walk in the park – те, що легко досягнуто;

to make one's blood boil – розізлити / розсердити когось;

to bring someone up to speed – забезпечити найновішою інформацією з предмета;

to clear the air – прояснити ситуацію.

Рефлексія – один із завершальних етапів уроку, на якому учні повинні оцінити свою роботу, підсумувати, проаналізувати, що вдалося, а що необхідно допрацювати вдома самостійно. З огляду на те, що предметом розгляду на занятті є фразеологізми, можна використати сталі спокуси для самооцінювання.

Сьогодні на уроці я:

ворушив мізками, бо...

слухав краєм вуха, бо...

аж волосся дибки ставало, бо...

ловив тав, бо...

аж рота роззявив, бо...

співав учителеві осанну, бо...

аж шкіра на голові боліла, бо...

Під час організації завершального етапу уроку – підведення підсумків – учитель разом зі старшокласниками робить висновки, що розуміння мовцем значення фразеологізмів сприяє усвідомленню того, що нації по-різному сприймають світ, дійсність, довкілля. Відтак задля досягнення злагоди, миру ми повсякчас повинні долати перешкоди, пов'язані з нерозумінням культурного змісту інформації, що стоїть за мовною формою його вираження.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На підставі аналізу нормативно-правової бази, лінгводидактичних досліджень науковців з'ясовано, що навчання української мови в закладах середньої освіти відбувається в умовах компетентнісної парадигми, згідно з чим чільне місце посідає вимога щодо формування ключових та

предметної компетентностей. У пропонованій розвідці акцентовано на формуванні ключової компетентності учнів старшої школи “Спілкування іноземними мовами”, що передбачає уміння належно розуміти сказане іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти тощо. Подано методичні рекомендації, які сприятимуть практичній спрямованості навчання фразеології: формуванню комунікативної компетентності учнів на основі засвоєння фразеологічних категорій; використанню їх у процесі іншомовної діяльності; усвідомленню того, що фразеологізми яскраво відображають національно-культурні особливості, акцентують на розмаїтті культурних і мовних картин світу. Виокремлено фразеологічні одиниці, які доцільно використовувати під час навчання української мови в тісному взаємозв’язку з англійською.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у створенні методики формування всіх десятих ключових компетентностей учнів загалом і компетентності “Спілкування іноземними мовами” зокрема (аналіз теоретичних засад: лінгвістичних, психолого-педагогічних, лінгводидактичних). Потребують ретельного дослідження проблеми, пов’язані зі структурними компонентами означеної компетентності, критеріями (із відповідними показниками задля встановлення рівнів сформованості) під час вивчення всіх розділів мовознавства тощо. Такі дослідження сприятимуть розумінню старшокласниками інформації, висловленої рідною та іноземною мовами, удосконаленню вмінь аналізувати іншомовні тексти задля здобуття необхідної інформації, встановленню контактів з навколишніми в міжкультурній комунікації. Розуміння фразеологічного контенту мови – це усвідомлення ментальності кожного народу, його світосприйняття, відчуття себе у світі.

Література

1. Андрієць О. Формування професійного мовлення майбутнього вчителя-словесника засобами науково-навчального тексту. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/29/visnuk_1.pdf (дата звернення: 17.01.2020).

2. Бакум З. П., Пальчикова О. О., Костюк С. С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід : монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2019. 288 с.

3. Бакум З. П. Феномен “духовність” і мовна освіта. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету* : зб. наук. праць. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В, 2018. Вип.18. С. 128–140.

4. Бондаренко О. М., Радзівєська О. В. До проблеми перекладу англійських фразеологізмів. *Система і структура східнослов'янських мов* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 3. С. 271–277.

5. Горошкін І. Формування ключової компетентності “Спілкування іноземними мовами” учнів 1–4 класів у контексті вимог Нової української школи. *Філологічна освіта: компетентнісна парадигма* : матеріали Міжнарод. науково-практичної заочної інтернет-конференції. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 36–37.

6. Горошкіна О. М. Робота з текстом у старших класах гімназії. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 1. С. 84–86.

7. Греб М. М. Теоретико-методичні основи та технологічне забезпечення навчання лексикології і фразеології української мови майбутніх учителів початкової школи. *Дидактико-методична підготовка майбутніх фахівців початкової освіти: компетентнісний підхід* : колективна монографія. Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. С. 182–226.

8. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.

9. Концепція Нова українська школа. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 11.12.2019).

10. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ : Наша культура і наука, 2001. 440 с.

11. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : ВД “Києво-Могилянська академія”, 2019. 356 с.

12. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. Київ : Ленвіт, 2011. 256 с.

13. Проект державного стандарту базової середньої освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 11.12.2019).

14. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.

15. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення 18.12.2019).

16. Українська мова. Для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10–11 класи. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 18.01.2020).

17. Rogers J. The Dictionary of Cliches. New York : Ballantine Books, 1992. 305 p.

18. The Phrase Finder. URL : <https://www.phrases.org.uk/meanings/bring-home-the-bacon.html> (дата звернення 22.03.2020).

References

1. Andriiets O. Formuvannia profesiinoho movlennia maibutnoho vchytelia-slovesnyka zasobamy naukovo-navchalnoho tekstu. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/29/visnuk_1.pdf (data zvernennia: 17.01.2020).

2. Bakum Z. P., Palchukova O. O., Kostiuk S. S. Navchannia inozemnykh mov: kros-kulturnyi pidkhid : monohrafiia. Ternopil : FOP Osadtsa Yu. V., 2019. 288 s.

3. Bakum Z. P. Fenomen “dukhovnist” i movna osvita. *Filolohichni studii : Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu* : zb. nauk. prats. Kryvyi Rih : FOP Marynchenko S. V, 2018. Vyp.18. S. 128–140.

4. Bondarenko O. M., Radziievska O. V. Do problemy perekladu anhliiskyykh frazeolohizmiv. *Systema i struktura shhidnoslovianskyykh mov* : zb. nauk. prats. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2011. Vyp. 3. S. 271–277.

5. Horoshkin I. Formuvannia kluchovoi kompetentnosti “Spillkuvannia inozemnyimi movamy” uchniv 1–4 klasiv u konteksti vymoh Novoi ukrainskoi shkoly. *Filolohichna osvita: kompetentnisna paradyhma* : materialy Mizhnarod. naukovo-praktychnoi zaochnoi internet-konferentsii. Mykolaiv : MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho, 2019. S. 36–37.

6. Horoshkina O. M. Robota z tekstem u starshykh klasakh himnazii. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 2008. № 1. S. 84–86.

7. Hreb M. M. Teoretyko-metodychni osnovy ta tekhnolohichne zabezpechennia navchannia leksykolohii i frazeolohii ukrainskoi movy maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly. *Dydaktyko-metodychna pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv pochatkovoi osvity: kompetentnisnyi pidkhid* : kolektyvna monohrafiia. Berdiansk : Vydavets Tkachuk O. V., 2015. S. 182–226.

8. Karaman S. O. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v himnazii : navch. posib. Kyiv : Lenvit, 2000. 272 s.

9. Kontseptsiiia Nova ukrainska shkola. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/koncepcziya.pdf> (data zvernennia: 11.12.2019).

10. Ohienko I. Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy. Kyiv : Nasha kultura i nauka, 2001. 440 s.

11. Omelchuk S. Suchasna ukrainska linhvodydaktyka: normy v terminolohii i movna praktyka fakhivtsiv : monohrafiia. Kyiv : VD “Kyievo-Mohylianska akademiia”, 2019. 356 s.

12. Pentyliuk M. I. Aktualni problemy suchasnoi linhvodydaktyky. Kyiv : Lenvit, 2011. 256 s.

13. Proiekt derzhavnoho standartu bazovoi serednoi osvity. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proiekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti> (data zvernennia: 11.12.2019).

-
14. Uzhchenko V D., Uzhchenko D. V. Frazеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Znannia, 2007. 494 s.
15. Ukrainska mova. 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh zakladiv. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (data zvernennia 18.12.2019).
16. Ukrainska mova. Dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchannia. 10–11 klasy. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (data zvernennia 18.01.2020).
17. Rogers J. The Dictionary of Cliches. New York : Ballantine Books, 1992. 305 p.
18. The Phrase Finder. URL : <https://www.phrases.org.uk/meanings/bring-home-the-bacon.html> (дата звернення 22.03.2020).

*Стаття надійшла до редакції 16.04.2020 р.
Прийнята до друку 22.10.2020 р.*